

# NMMAGAZINE

## AUGUSTUS 2021

- 2 Van de voorzitter
- 3 Een van de mooiste Waterloo boeken
- 4 Een vergeten groep mei-vliegers De ondergang van de Fokker T.V 855 tijdens de Duitse inval in Nederland (Deel II)
- 7 Geheim wapen uit de Koude Oorlog: M3A1 pistoolmitrailleur (gedempt)
- 10 Luftwaffe helm terug op Soesterberg
- 12 De hel van Brück opnieuw tot leven gebracht
- 16 Nederlandse leger vertrekt uit Afghanistan
- 17 Agenda
- 18 Restauratie/herbouw van een Fokker D.21 (D.XXI) Jachtvliegtuig
- 21 Waar een stukje zilverpapier toe kan leiden
- 24 Het Britse sabel van Prins Willem Frederik George Lodewijk Prins van Oranje Nassau uit 1811 herontdekt
- 26 Het Witte Goud
- 27 Nieuw boek van M.C. Farla VELDGRIJS Deel: 3
- 31 Vrijwilliger in het NMM

# VRIENDEN,

Voor u ligt alweer het tweede NMMagazine van 2021. Op het moment van schrijven van dit voorwoord is een aantal beperkingen opgeheven en mocht ons museum de eerste bezoekers alweer ontvangen. Nu hopen dat de dalende trend van besmettingen doorzet en de opwaartse lijn van het museumbezoek snel een steile curve zal volgen.



Ik benadruk nogmaals dat het museum dankzij veel maatregelen veilig is te bezoeken. Maak alstublieft uw relaties hierop attent. Alle actuele activiteiten zijn te vinden op [nmm.nl/nl/bezoek/agenda](http://nmm.nl/nl/bezoek/agenda).

Op dit moment is het belangrijkste doel van uw bestuur het organiseren van een Vriendendag. Mede dankzij uw inbreng hebben we al wat ideeën maar omdat we niet weten hoe het met de beperkingen zal lopen, plannen we de dag pas eind oktober begin november. Wat wel al een zekerheid is dat Vrienden in de eerste week van november gratis op bezoek mogen bij de andere Defensiemusea. Over hoe dat in zijn werk gaat wordt u binnenkort geïnformeerd.

Het doet me genoeg te mogen melde dat het bestuur is uitgebreid met Kolonel der Cavalerie b.d. Michiel Dulfer. Hij neemt waardevolle kennis en capaciteiten mee waardoor we beter kunnen functioneren. Zo zal Michiel deel uit gaan maken van de redactie van dit Magazine en zich mede gaan buigen over hoe we ons Vriendenbestand kunnen uitbreiden. Bij een volgende Vriendendag zal ik hem aan u voorstellen maar ik verraad nu alvast dat met zijn toetreden de gemiddelde leeftijd binnen het bestuur weer is gedaald.

Enkele bestuursleden lopen al behoorlijk lang mee en zijn van mening dat meer frisse blikken goed zou zijn voor het functioneren van het bestuur. Zij denken erover, mits er adequate vervanging voor haar/hem is, op niet al te lange termijn terug te treden. Mocht u interesse hebben in een bestuursfunctie: meldt u zich dan, wij informeren u graag over de profielen die we zoeken.

Inmiddels worden de eerste overleggen met hulpvaardige Vrienden gestart en lijken al wat mooie resultaten te worden bereikt. Ons verzoek om bijdragen voor ons magazine heeft al geresulteerd in een mooi artikel, we hopen dat we meer van dergelijke bijdragen mogen ontvangen. Heeft u iets te melden wat goed in ons Magazine zou passen, schroom dan niet om het in te sturen. Mocht u niet overtuigd zijn van uw schrijverskwaliteiten: binnen de Vrienden hebben we voldoende ervaring om uw bijdrage (uiteraard in overleg met u) in een mooi artikel om te zetten.

Veel vrienden ervaren het als een gemis dat niet in de voertuigen en de vliegtuigen kan worden gekeken. Gebruik van *Virtual Reality* biedt

mogelijke een oplossing. Onze Stichting heeft een substantiële financiële reservering gemaakt om samen met het NMM de mogelijkheden te onderzoeken en eventueel een systeem te introduceren. Dit zou worden gedaan in samenwerking met een opleidingsinstituut maar helaas heeft dat instituut zich recent teruggetrokken. Bij zowel onze Stichting als het NMM is er nog weinig kennis op dit gebied en er is weinig vooruitgang. Mocht u kennis (of kennissen) hebben waarmee we het *Virtual Reality* project weer in gang kunnen krijgen: meldt u svp!!

De voorbereiding voor de uitgifte van ARMA nr 51 lopen goed en de uitgifte is naar verwachting eind dit jaar. Het bestuur is in gesprek met het NMM over de wijze waarop we nr 51 aan de Vrienden kunnen aanbieden. De details moeten nog worden uitgewerkt maar zeker is dat het voor een *echte* vriendenprijs wordt.

Na onze laatste oproepen is het aantal Vrienden dat we (nog) niet digitaal kunnen bereiken opnieuw gedaald en schommelen we nu rond de 90%! Zoals gemeld, helpt dit ons echt bij de informatievoorziening. Zo waren we in staat een aantal Vrienden, die hun donatie waren vergeten, tijdig te bereiken en kon worden voorkomen dat hun pas moest worden geblokkeerd. Ik blijf erop aandringen: heeft u inmiddels wel een e-mail adres: geef het door: [secretariaatvrienden@nmm.nl](mailto:secretariaatvrienden@nmm.nl)!

Ik hoop dat u inmiddels uw weg naar het NMM weer heeft gevonden, zo niet dan vindt u vast iets van uw gading in dit Magazine: veel leesplezier!

Freek Groen

A GRAND VIEW OF THE BATTLE ON A LARGE SCALE

# EEN VAN DE MOOISTE WATERLOOBOEKEN

Over de Slag bij Waterloo (18 juni 1815), en het voor- en naspel, zijn boekenkasten en misschien wel bibliotheken volgeschreven. En die boeken begonnen al in 1815, ja zelfs reeds enkele weken na de slag te verschijnen. Deels was dit pure commercie. Hierbij was er voor elk wat wils, dat wil zeggen, voor de militair, voor de gewone man, voor de rijke

burger, voor kinderen, enzovoort. Top of the bill vormden de geïllustreerde boeken of plaatwerken, liefst met gekleurde afbeeldingen, ook voorzien van kaarten. Een van de mooiste voorbeelden hiervan is *The campaign of Waterloo, illustrated with engraving of Les Quatre Bras, La Belle Alliance, Hougoumont, La Haye Sainte and other principal scenes of action, including a correct military plan, together with*

*a grand view of the battle on a large scale, to which is prefixed a history of the campaign compiled from official documents and other authentic sources*, een uitgave in groot formaat uit 1816. Een mond vol, maar het ging vooral om de platen, die zichzelf wel aanprezen. Uitgever Bowyer in Londen gebruikte hiervoor kleurenaquatinten, waarmee het effect van een aquarel kan worden bereikt. We zien hier de belangrijkste 'plaat' in het boek, een panorama van de befaamde slag.

Inv.nr. 00112058/006





Het vliegeremblem van Nicolaas Steenbeek (Wim Rhebergen)



# EEN VERGETEN GROEP MEI-VLIEGERS DE ONDERGANG VAN DE FOKKER T.V. 855 TIJDENS DE DUITSE INVAL IN NEDERLAND (DEEL II)

DOOR WIM RHEBERGEN

In het vorige nummer lazen we in deel I van het verhaal over de Fokker T.V. 855 dat het toestel op 10 mei 1940 door Duitse jachtvliegtuigen is neergeschoten en in zee terecht kwam voor de kust van Ter Heijde.



Van de bemanning overleefde alleen Ben Swagerman de crash. Hij was erin geslaagd de Fokker te verlaten en hangend aan zijn parachute kwam hij in het zeewater terecht. Hij wist zich van zijn parachute te ontdoen en bereikte de kust na enkele honderden meters te hebben gezwommen. Daar werd hij opgevangen door een afdeling van het Regiment Jagers. In zijn drijfjatte vliegerkleding liep hij naar het Gevers Deynootplein in Scheveningen waar hij op de eerste tram wachtte. Omstanders keken hem verwonderd aan. Swagerman meldde zich weer bij zijn onderdeel op Schiphol. Vliegers waren verplicht om zich weer bij hun eskader te melden als ze kans hadden gezien een crash te overleven of uit krijgsgevangenschap te ontsnappen.

Het lichaam van Nico Steenbeek werd op 1 juni 1940 gevonden op het strand bij 's-Gravenzande. Twee dagen later werd daar ook het stoffelijk overschot van Arie Janse gevonden. Op 15 juni werd het dode lichaam van Herman Vallentgoed aangetroffen op het strand bij Zandvoort. De drie vliegers waren de eerste gevallen van de Bombardeer Vliegtuigafdeling in mei 1940. Van Antoon Smoolenaars is nooit meer iets vernomen, hij is officieel nog steeds vermist.

Ben Swagerman kwam op 13 mei alsnog om het leven toen hij in de enig nog overgebleven Fokker T.V. de 856, een aanval deed op de Moerdijkbrug in Rotterdam. Aanvankelijk werd voor

De plaquette bij het monument in het stiltecentrum van het NMM waarop de vijf bemanningsleden van de 855 staan vermeld (Foto Wim Rhebergen)

deze missie een andere gezagvoerder aangewezen maar Swagerman stapte moedig naar voren, hij was niet getrouwd en wilde de vlucht van zijn getrouwde collega overnemen. Hij zei: "Ik ben eergisteren al neergeschoten, dat zal me niet twee keer in een week gebeuren". Toch ging het fout. De eerste bom miste zijn doel en de tweede viel tegen een brugpijler maar ontplofte niet. De 856 werd door een Duitse Messerschmitt Bf 109 neergeschoten; het toestel crashte bij Ridderkerk. De gehele bemanning sneuvelde. Swagerman's lichaam werd geïdentificeerd door zijn broer.



Het Vliegerkruis van Nicolaas Steenbeek (Foto Wim Rhebergen)

## JG26

Het Jagdgeschwader 26 van de Duitse Luftwaffe claimt het neerhalen van acht Nederlandse vliegtuigen op 10 mei 1940 waaronder één Fokker T.V. Volgens het archief van het eskader kwam die overwinning, te staan op de 22-jarige aas Leutnant Gustav Sprick, die op 28 juni 1941 in de buurt van Calais tijdens een luchtgevecht met Spitfires om het leven kwam. Het zou de eerste van in totaal 31 overwinningen zijn. Het is echter niet met zekerheid vast te stellen dat het hier om de 855 gaat.

Die dag waren namelijk nog een aantal andere Fokker T.V.'s neergehaald. De 856, 854 en 862 namen op 10 mei ook deel aan de aanval op vliegveld

Ockenburg dat door Nederlandse troepen tijdelijk was heroverd op de Duitsers en konden veilig terugkeren naar Ruigenhoek. Om 15.00 uur vertrokken ze voor een volgende aanvalsmisssie, het bestoken van het door de Duitsers veroverde vliegveld Waalhaven Rotterdam. De Duitsers haalden de 854 en 862 neer. Daarbij kwamen acht vliegers om het leven, één raakte zwaar gewond. De 856 landde veilig op Schiphol.

Voor zover bekend is er nooit een poging gedaan om de Fokker T.V. 855 (of wat daar nog van over is) te bergen. Op grond van ooggetuigenverslagen en aanwijzingen van garnalenvissers is de positie zo nauwkeurig mogelijk bepaald. Mogelijk wordt er in de toekomst gedoken naar die plek.

## Nasleep

De naam van Antoon Smoolenaars staat vermeld op het monument voor vermisten op het Militair Ereveld op de Grebbeberg in Rhenen. Zijn vrouw Thea Oosterwaal heeft tijdens de bezettingsjaren altijd de hoop gehouden dat haar man nog zou terugkeren. Op 5 januari 1941 beviel ze van hun dochter Tonnie, bijna acht maanden na Antoon's vermissing. Thea hertrouwde in 1947. Tonnie, vernoemd naar haar vader, heeft er bewust voor gekozen om haar achternaam Smoolenaars te behouden.

Herman Vallentgoed werd op 18 juni 1940 begraven op de R.K. Begraafplaats in Warmond in het bijzijn van het college van burgemeester en wethouders. In 1991 is hij herbegraven op de Grebbeberg. Op 14 juni 1946 ontving de moeder van Herman een briefje van Koningin Wilhelmina waarin zij haar medeleven betuigde. In 1949 werd aan hem postuum het Oorlogsherinneringskruis met de gesp voor bijzondere krijgsverrichtingen 'Nederland mei 1940' toegekend.

De familie van Arie Janse bleef lange tijd in het ongewisse. Als er voetstappen in de straat werden gehoord, dan dacht men "daar komt-ie". De boordschutter van de 855 werd op 5 juni 1940 begraven op Nieuw Eykenduynen in Den Haag. Nu rust Arie Janse op de Grebbeberg.



De sabel (of degen) van het ceremoniële tenue van Nicolaas Steenbeek (Foto Wim Rhebergen)





Het ceremoniële tenue van Ben Swagerman in de Schatkamer van het NMM (Foto Wim Rhebergen)

De gezagvoerder van de 855, Ben Swagerman, werd op 15 mei 1940 begraven in Ridderkerk. Later is hij herbegraven bij zijn gesneuvelde kameraden op de Grebbeberg. Hij ontving naast het Oorlogsherinneringskruis ook postuum de Militaire Willems-Orde (ridder der 4e klasse). In het Nationaal Militair Museum wordt het ceremoniële tenue van hem tentoongesteld. Een Lockheed C-130H Hercules-transportvliegtuig van 334 Squadron Koninklijke Luchtmacht, gestationeerd op de vliegbasis Eindhoven, draagt zijn naam. Alle namen van de omgekomen bemanningsleden staan vermeld op de gedenkzuilen op het herinneringsplein van de voormalige vliegbasis Soesterberg.

Nicolaas Steenbeek is als enige niet op de Grebbeberg begraven. Hij werd aanvankelijk met militaire eer begraven in een gemeentelijk graf in Den Haag. De familie heeft hem niet meer gezien. De zus van Nico zei ooit: "We stonden er wezenloos bij, het was niet te bevatten. We zagen alleen de kist met daaroverheen de Nederlandse vlag". Steenbeek is later herbegraven op het Militaire Erehof in dezelfde stad. Dat is de laatste rustplaats van onder andere Nederlandse militairen die sneuvelden tijdens de gevechten op en rond de vliegvelden Ockenburg, Ypenburg en Valkenburg. Op de individuele graven staan geen gedenkstenen maar in 1942

werd er een groot monument geplaatst met daarop de namen van degenen die op het erehof rusten. Eerder al, in oktober 1940 werd, een gedenkplaat aan de voorgevel van het ouderlijk huis van Steenbeek in IJsselstein onthuld in aanwezigheid van zijn ouders en enige zus. Nicolaas Steenbeek is voorgedragen om hem postuum de hoogste Nederlandse militaire onderscheiding, de Militaire Willems-Orde toe te kennen. Om onbekende redenen is dat niet doorgegaan. Koningin Wilhelmina verleende hem in mei 1946 wel het Vliegerkruis.

De Stichting Herdenking Militaire Erehof 's-Gravenhage probeert in samenwerking met de Oorlogsgravenstichting en de gemeente Den Haag het erehof om te zetten naar een militair ereveld naar het model Grebbeberg waarbij op elk graf een grafsteen wordt geplaatst met gegevens van de gesneuvelde persoon. Daartoe dienen de huidige graven op het erehof te worden geopend waarna de aangetroffen stoffelijke resten na identificatie, mogelijk met behulp van afname van DNA van nabestaanden, zullen worden herbegraven op een nieuw aan te leggen ereveld dan wel elders, bijvoorbeeld het ereveld op de Grebbeberg. Hopelijk kan Nicolaas Steenbeek in de toekomst worden bijgezet bij zijn bemanning in Rhenen.

### Ereplicht!

De strijd is gestreden. De vliegers van het Wapen der Militaire Luchtvaart hebben gedaan wat ze konden. Ze hadden beter willen presteren, langer willen blijven vliegen en vechten maar de middelen daartoe werden hen onthouden. Het waren riskante missies maar er is nooit geaarzeld deze uit te voeren. De piloten, waarnemers, boordschutters en radiotelegrafisten hebben hun ereplicht met grote moed vervuld. In het stiltecentrum op de vliegbasis Soesterberg worden met een zuilengalerij alle Nederlandse meivliegers die in 1940 zijn omgekomen in een vliegtuig als gevolg van oorlogshandelingen bij de uitvoering van de aan hen opgedragen missie, herdacht. Mede door hun getoonde moed, beleid en trouw werd op 18 mei 1940 het ordeteken van Ridder Militaire Willem-Orde der 4e klasse toegekend



Graf Swagerman op de Grebbeberg (Foto Wim Rhebergen)



Graf Janse op de Grebbeberg (Foto Wim Rhebergen)

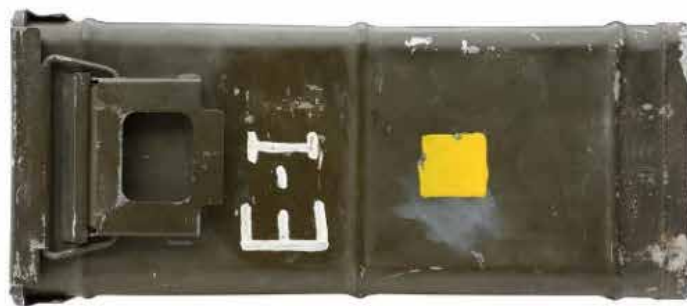


Graf Vallentgoed op de Grebbeberg (Foto Wim Rhebergen)

# GEHEIM WAPEN UIT DE KOUDE OORLOG: M3A1 PISTOOL-MITRAILLEUR (GEDEMPT)

DOOR CEES VAN NIEL

De standaard M3 werd ontworpen in 1942. Het diende als vervanging van de dure en zware Thompson machinegeweer. De M3 is klein en licht (3,7 Kg), heeft een kaliber van .45ACP en een grote vuursnelheid (450 schot en per minuut). Het wapen is sterk en zit eenvoudig in elkaar. Het heeft een uitschuifbare kolf en een totale lengte van 76 cm. Het is nauwkeurig tot 75m. Het was dus een ideaal wapen voor de korte afstand en erg populair bij tankbemanningen en paratroepen. De uiterlijke gelijkenis met een vetspuit heeft de M3 de bijnaam “grease gun” opgeleverd. De wapens zijn van plaatstaal gemaakt en zeer grof in elkaar gelast, goedkoop (20 USD) en snel te maken. Het is eigenlijk de Amerikaanse variant van de Britse Stengun.



M3A1 compleet





De Amerikaanse OSS (Office of Strategic Services, de voorloper van de CIA) liet in 1943 de M3 door ontwikkelen naar hun speciale wensen zoals geluiddempend. Dat resulteerde in de M3A1 (suppressed), een verbeterde, makkelijk hanteerbaar wapen met geluiddemper. Het magazijn bevatte 30 pistool patronen (9mm).

Zolang je de trekker indrukt blijft hij ratelen, tot het magazijn leeg is, 30 schoten in ca. 4 sec. De M3A1 kan ook schot voor schot vuren en was dus naar keuze half- of volautomatisch. Met een speciaal mechanisme aan de trekker en verbonden met struikeldraad kon de M3A1 ook als boobytrap gebruikt worden.

De OSS bestelde 1.000 exemplaren van de M3A1's met geluiddemper en later nog een serie van 4.000. Uit die serie bevindt een exemplaar zich in de collectie van het NMM. In de wapenvitrine (Arsenaal) staat een groen gekleurde metalencontainer (E-I) met daarin twee gedemonteerde M3A1's, 2 geluiddempers in geolied papier, 4 magazijnen .45, gewikkeld in zilverpapier, 2 draagriemen in geolied papier en ook 2 schoonmaakborstels. Dergelijke containers met inhoud werden na de Tweede Wereldoorlog

ten behoeve van z.g. "stay-behind" organisaties ("Operatie Gladio") onder andere in Nederland in geheime bergplaatsen opgeslagen.

Na het einde van de Tweede Wereldoorlog wilden de overwinnaars, de supermachten Sovjet-Unie en de Verenigde Staten, hun invloedsferen uitbreiden en begon de onderlinge tegenstelling tussen beide landen een groot gevaar te vormen voor de wereldvrede. Er was sprake van een "Koude Oorlog" tussen de kapitalistische wereld (met de VS als aanvoerder) en communistische landen die onder invloed van de SU stonden. Beide partijen voerden een strijd waarbij de wapens koud blijven en er vooral verbaal – via radio, tv, propaganda – en militair – door een wapenwedloop – geprobeerd werd om de tegenstander te intimideren.

De Westerse landen vreesden in 1947 een invasie van de Sovjetstrijdkrachten. In geheel West-Europa werden daarom supergeheime "stay-behind"-netwerken, meestal gesponsord door de CIA en de NAVO, opgezet. Deze netwerken werden ook wel aangeduid als "Operatie Gladio".

Ook Nederland kende een "stay-behind"-organisatie. Feitelijk

bestaande uit twee organisaties, *Operaties* en *Inlichtingen (O&I)* met elk een eigen doel. O&I moest de bevolking zo weerbaar mogelijk houden tegen de communistische propaganda en informatie over politieke ontwikkelingen doorspelen aan de 'regering in ballingschap'. Voorts zou de organisatie moeten pogen het gezagsapparaat van de bezetter waar mogelijk te ontwrichten en misleiden. De beide takken opereerden strikt gescheiden, mede als gevolg van de lessen die uit het Englandspiel waren getrokken. Er was wel coördinatie aan de top, maar van een hechte samenwerking tussen beide organisaties was geen sprake. De Britse Geheime Dienst MI6 was nauw betrokken bij de organisatie, opleiding en het veldwerk.





De organisatie *Operaties*, die onder de minister-president viel, was gericht op het uitvoeren van sabotage, overvallen en liquidaties in bezet gebied. Zij beschikten over duizenden kilo's explosieven, M 3 pistoolmitrailleurs, pistolen, handgranaten, patronen, kleefmijnen, Bazooka's, .30 mitrailleurs, verbindingapparatuur, fotoapparatuur, verpakt in kisten en containers. Al dat materiaal werd vocht- en luchtvrij verpakt in speciale containers en opgeslagen in 39, over Nederland verspreide ondergrondse bergplaatsen. Daarnaast waren er nog 15 geheime bergplaatsen waar waardevolle middelen lagen opgeslagen, contanten, gouden munten en edelstenen (ter waarde van 40 miljoen gulden). De aanleg van deze bergplaatsen (caches) vond s 'nachts en bij voorkeur onder zeer slechte weersomstandigheden plaats.

De O-tak was gehuisvest in een villa aan het Vondelpark onder de dekmantel van een historisch studiegenootschap, de stichting Hendrik van Borsele.

De organisatie *Inlichtingen* was belast met de voorbereiding van een "stay-behind"-inlichtingenorganisatie. Zij waren belast met het rekruteren en opleiden van geheime medewerkers. Men rekruteerde uitsluitend mensen die geen titel of leidende functie hadden. Deze geheime medewerkers werden de veldorganisatie genoemd. Zij zouden het feitelijke "achterblijvende deel" vormen, aangestuurd en gesteund door de Sectie Algemene Zaken van de Generale Staf van de krijgsmacht. De I-tak was uiteindelijk gehuisvest in het marechaussee-complex Fort De Bilt in Utrecht. Bij beide organisaties waren ongeveer 200 man betrokken. De Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD), noch de ministers van opeenvolgende kabinetten, kenden het bestaan van

deze geheime organisatie. In 1966 werd een bergplaats in de Wieringermeerpolder door een Rijkspolitieman ontdekt. De wapenvondst werd afgedaan als zijnde wapens uit de Tweede Wereldoorlog en er werd verder geen aandacht aan besteed. Verdere incidenten vonden tussen 1980 en 1984 plaats, toen de geheime wapenopslagplaatsen in de bossen bij Heythuysen, Roozendaal en Rheden bij toeval door burgers werden ontdekt. In Roozendaal vonden twee jongens met een metaaldetector 19 kisten met wapens. Na deze ontdekkingen besloot de Minister van Defensie de geheime depots op te heffen en de voorraden te centraliseren op een complex van de Koninklijke Marechaussee. Bij het leeghalen bleek echter dat verschillende bergplaatsen waren geplunderd en dat veel explosieven en wapens ontbraken. De bergplaats in de Scheveningse Bosjes was leeggehaald en opgevuld met oude koelkasten en weer keurig dichtgemaakt zodat bij eerdere controles met een detector er niets was opgevalen. In 1991 doken in het criminele circuit wapens op die vermoedelijk uit deze bergplaats waren gestolen.

Naar aanleiding van het einde van de Koude Oorlog werden beide organisaties in 1992 door Minister President Lubbers opgeheven. Daarmee was in maart/april 1992 een einde gekomen aan een periode van ruim 40 jaar waarin Nederland over een geheime en door staven en veldmedewerkers en zorgvuldig geheimgehouden stay-behind-organisatie had beschikt. Aan de medewerkers van beide diensten liet Lubbers per (voorgelezen) brief van 13 maart 1992 weten, dat de kans op bezetting "thans en in de toekomst uiterst gering" te achten was, reden waarom de regering niet langer de offers van de veldmedewerkers wilde

vragen die dezen in het verleden en tot nu toe in hun persoonlijke leven hadden gebracht.

Wat restte was de afwikkeling van materiële, financiële en organisatorische zaken, zoals het treffen van wachtgeld- en pensioenregelingen voor de stafleden van beide diensten, het innemen van de persoonlijke uitrustingen van de agenten en het letterlijk en figuurlijk bedanken van die agenten.

Niet al het verborgen materiaal werd door de agenten ingeleverd. Af en toe duiken nog zendapparatuur en wapens op uit schuilplaatsen op zolders e.d. (zoals in de Parkstraat in Utrecht) waarbij de herkomst niet is vast te stellen.

Veel containers met materiaal w.o. de M3A1 pistoolmitrailleurs werden door de Britse Geheime Dienst uit Nederland naar Engeland getransporteerd en opgeslagen bij de Royal Armouries in Leeds. De container in het NMM is in bruikleen van de Royal Armouries.

## BRONNEN:

Royal Armouries, Leeds.

Engelen, De Nederlandse stay-behind-organisatie in de Koude Oorlog.

Schoemaker, Een geheime organisatie in beeld.

Tweede Kamer, vergaderjaar 2007-2008, aanhangselnummer 630, 21-11-2007.

KRO-reportage, Reporter 9-11-2007.

# LUFTWAFFE HELM TERUG OP SOESTERBERG

DOOR: TIJMEN DOKTER

Als klein jongetje speelde dhr. Van der Krol graag bij een boerderij in Lage Vuursche. Op een dag vond hij daar een stapeltje met Duitse uitrusting. De Luftwaffe helm die hij die dag vond, bewaarde hij bijna vijftig jaar lang. Nu heeft hij hem aan het NMM geschonken, en is de helm terug op de voormalige Fliiegerhorst Soesterberg.



Duitse militairen op weg naar hun ontwapening bij Soest  
(Bron: Nationaal Archief/Anefo)

Tijdens de Tweede Wereldoorlog waren daar Duitse militairen ingekwartierd. Vermoedelijk heeft een van hen, al dan niet moedwillig, de helm daar achtergelaten. Omdat de boerderij op een steenworp afstand ligt van de voormalige Fliiegerhorst, en ook nog eens een Luftwaffe-exemplaar is, is de kans groot dat de geschonken helm tijdens de oorlog op de Fliiegerhorst is geweest. Dat maakt deze helm tot een bijzonder waardevolle aanwinst voor het NMM.

De helm is in goede staat. In de video die het museum over de schenking heeft gemaakt vertelt dhr. Van der Krol dat hij 'niet de moed heeft gehad' om de helm bijvoorbeeld aan zijn kind uit te lenen voor een spreekbeurt op school. Decennialang lag de helm in een doos, en daardoor is hij goed bewaard gebleven.

10

Op de brug van het museum is een nieuwe kleine foto-expositie geopend, die is gewijd aan de Fliiegerhorst Soesterberg 1940-1945. Op groot formaat afgedrukte zwart-witfoto's geven een beeld van de Duitse aanwezigheid op Soesterberg. Ook hangt er een kleine vitrine met

twee helmen. De onderste is een bodemvondst, opgegraven tijdens de bouw van het NMM. De bovenste helm is de Luftwaffe helm die dhr. Van der Krol recent aan het museum schonk.

## Goede Staat

De schenker vond de helm op een boerderij vlak boven Bilthoven.



Een grote stapel met Duitse helmen, ingenomen na de Duitse capitulatie.  
(Bron: NIMH)





Door de Britten ingenomen Duitse uitrusting bij de Biltseweg in Soest (Bron: Nationaal Archief/Anefo)

## Ontwapening

Toen de Duitse strijdkrachten begin mei 1945 capituleerden, waren er nog meer dan honderdduizend Duitse militairen in Nederland. Het geallieerde opperbevel besloot hen niet krijgsgevangen te nemen, maar bestempelde hen tot 'Disarmed Enemy Forces'. Het was een pragmatisch besluit: de geallieerden hoefden nu niet voor voeding, onderdak en medische voorzieningen te zorgen, en ook bleef de Duitse krijgstuft van kracht.

Vanzelfsprekend moesten de Duitse troepen wel hun materieel inleveren. Aan de Biltseweg, iets ten zuidwesten van Paleis Soestdijk, was een grote ontwapeningsplaats. Britse eenheden van de 49 West Riding Divisie, de 'Polar Bears', namen de Duitse uitrusting in beslag. Van geweren, bajonetten en granaten tot gasmaskers, verrekijkers en zelfs kompassen: alles wat van militair nut was, werd ingenomen. Geheel zonder gevaar was dat



De geschonken Luftwaffe helm en de helm uit de bodem, in de Fliogerhorst expositie op de brug van het museum.

niet: op 10 mei 1945 gaat het mis op de ontwapeningsplaats op de Leusderheide. Een stapel munitie ontploft en dertien Britse en een aantal Duitse soldaten komt om het leven.

Op filmbelden van de Biltseweg is te zien dat het er gemoedelijk aan toe

ging. Britse en Duitse soldaten staan door elkaar heen, tussen groeiende stapels aan inbeslaggenomen materieel. Ook helmen werden ingenomen. De helm van dhr. Van der Krol had hier moeten belanden, maar gelukkig is dat niet gebeurd!

## Technische beschrijving:

Duitse gevechtshelm met adelaar, model 1942, t.b.v. Wehrmacht Luftwaffe (1942-1945). Aan de linkerkant draagt de helm een transfer met daarop een adelaar staande op een swastika (Hoheitsabzeichen). Het leren binnenwerk op stalen binnenring is model 1931. Hierop gestempeld is de maat: 50. Hieraan een kinriem bevestigd. Aan de binnenzijde van de helm in het metaal gestanst het serienummer "3165", daarboven HKP64. HKP is een lettercode en staat voor Sächsische Emaller und Stanzwerke, Lauter, 64 is de maat van de schaal waar een binnenwerk maat 57 bij hoort. De kleur is Luftwaffe blauwgrijs met een korrelstructuur verkregen door de verwerking van aluminiumoxide in de verf. De helm draagt late productiekenmerken waaronder een stalen binnenring i.p.v. aluminium. De kinriem is laat oorlogs gestempeld met een nummer i.p.v. een firmanaam (BK).



Conservator Alfred Staarman neemt de geschonken Luftwaffe helm in ontvangst





Sudetenländische Treibstoffwerke. De scheve bunker heeft het bombardement doorstaan. 16-01-1945. (Archief fam. A. Probst)

# DE HEL VAN BRÜX OPNIEUW TOT LEVEN GEBRACHT

DOOR LENY PROBST

Dit artikel sluit aan bij 'Tussen zwavelgassen en luchtalarm', het relaas van Alois Probst krijgsgevangene nr. 97984 in ons vorige nummer. Zijn dochter Leny Probst beschrijft de impact die dit krijgsgevangenschap op zijn verdere leven heeft gehad, hoe zij dit onderging en waartoe het haar heeft aangezet.

## Het grijze schrift

'De dag van mijn thuiskomst, een onvervuld verlangen is in vervulling gegaan.' Met deze woorden sluit mijn vader Alois Probst het verhaal van zijn krijgsgevangenschap tijdens de Tweede Wereldoorlog af. Na een verblijf van 646 dagen in overwegend 'de hel van Brüx' in Tsjechoslowakije waar hij tewerk was gesteld in de Sudetenländische Treibstoffwerke en vele bombardementen overleefde, kwam hij op 30 mei 1945 eindelijk thuis in zijn geliefde Tegelen aan. Het leek zo mooi maar zijn verblijf in krijgsgevangenschap bleek beladen. 'Je werkte voor de vijand' 'Je hebt je vrijwillig gemeld'. 'Ook wij hadden bommen' en 'Jullie hadden toch



Post wordt gecontroleerd en voorzien van een censuurstempel. (Archief fam. A. Probst)

pakketten van het Rode Kruis!' Hij voelde zich niet langer slachtoffer, maar steeds meer dader. Wijselijk hield hij zijn mond en zocht een uitlaatklep. Bevrijding bood het grote, dikke, grijze schrift dat hij kocht. Hij begon te schrijven; rechtstreeks uit zijn hart. 'Door een waas van geheimzinnigheid omgeven en een duistere onverklaarbare reden was mijn lot bezegeld. Waarom deze gang van zaken?' luidt zijn openingszin. En het ging maar door. De ontberingen, honger, wandluizen, zwavelgassen, vervuilende dampen, bombardementen, spanningen, het samen werken, leven met zo veel verschillende nationaliteiten. Hij gaf het weer, zo beeldend alsof hij het opnieuw beleefde. Ooit vertelde hij me dat het schrijfproces leek als een film; een herbeleving. Hij schreef en schreef, de woorden vloeiden uit zijn pen. Moeiteloos. Hij schreef in rap tempo. Zonder doorhalen. In een prachtig handschrift. Enkele weken later was het al af. Met de dag van thuiskomst een onvervuld verlangen dat in vervulling ging. Het was klaar en werd afgesloten. Een gesloten boek voor hem.

Als kind nam ik het schrift geregeld in mijn handen; het lag in zijn nachtkastje. Al bladerend bekeek ik de foto's, las een enkel fragment. Dat was het, enkel dat. Voor hem was het nooit onderwerp tot gesprek. Toch kwam de oorlog wel eens boven drijven. Eens per jaar, rond kerst, ging hij er op uit en kocht een kerstkaart. De allermooiste moest het zijn. Voor Emil uit Praag. Zijn meest dierbare vriend. En elk jaar bezorgde de post een kaart uit Praag. Ze zijn gekoesterd en bewaard. Het was zo dierbaar. Maar ... eens plots, 1960 zal het zijn geweest, ging de huisbel, een zondagochtend en Emil stond voor de deur. Volkomen onverwacht, een omhelzing, tot tranen geroerd. Een intens hechte vriendschap werd zo bekroond. Echter bovenal is er gezwegen. Herinneren blijkt te pijnlijk. Zelfs zijn broers waren onwetend, ze hadden geen notie van het schrift. Ook voor mij was er één iets dat pas later mijn leven binnen kwam. De vele brieven aan zijn vriendin zijn grote liefde, mijn latere moeder, gericht. Het ging heen en weer, van Brûx naar Tegelen en terug. Eertijds iets zo dierbaars met zorg



*So kottarazet viele  
Aufsärader zu uns,  
zerlumpt, verdreht  
und voll Ungeziefer.*

So kommen viele Ausländer zu uns, zerlumpt, verdreht und voll Ungeziefer. Het betreft vaak Russische dwangarbeiders waarvan er vele duizenden in het gebied verbleven. (Archief Unipetrol Litvinov)

verpakt en bewaard, op zolder. Pas na hun dood ontdekt. Zo veel brieven vol lief en leed, vol angst en uitgesteld geluk, vol hoop en wanhoop, vol liefde en gemis. Voor mij zo kostbaar en ontroerend dat het uiteindelijk leidde tot schrijven, over hem en vele anderen, over menigeen die in Brûx verbleef.

## Meer vragen dan antwoorden

Hoe het daartoe kwam? Enkele jaren geleden werd ik bij een bezoek aan het gebied in Tsjechië geraakt door het feit dat er nauwelijks iets herinnert aan de Nederlandse afdeling van 'Lager 17/18' het grote internationale krijgsgevangenkamp vlak bij de stad Brûx, het huidige Most aan de voet van de Schlossberg. Er is een International Memorial, een expositieruimte met herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog. Wat mij hier bijzonder trof, was het ontbreken van herinneringen aan de ongeveer 1500 Nederlandse militairen die in het district gevangen zaten. Slechts één enkel fotootje werd er tentoongesteld. Ook op de plaats van het reusachtige kamp waar de meeste Nederlanders werden ondergebracht zijn nauwelijks overblijfselen. Het terrein, rijk aan bruinkool, is afgegraven. Brûx is

eveneens ten prooi gevallen aan de delving en vrijwel volledig van de aardbodem verdwenen. Aan de voet van de Schlossberg prijkt een nieuwe stad, overwegend in communistische stijl met typische hoogbouw, Most genaamd.

In de verte herinneren de schoorstenen aan wat destijds de Sudetenländische Treibstoffwerke waren, een bedrijf dat tot het Hermann Göring conglomeraat behoorde en nog steeds bestaat



Alois Probst rechts, samen met Arie Lamens. Het uniform dat Alois draagt heeft hij van een Engelsman gekocht en betaald met sigaretten. (Archief fam. A. Probst)





Hij schreef zonder doorhalen. In een prachtig handschrift. (Archief fam. A. Probst)

briefwisseling tussen mijn vader, enkele familieleden, kennissen en vooral zijn vriendin. De stapels brieven zorgvuldig verpakt en in een hoekje op zolder bewaard. Het betreft een vrijwel volledige correspondentie van genummerde kaarten en brieven, alles nauwkeurig gecensureerd. Vanuit de kampen zijn via de post contacten onderhouden. Bovendien is er een stapeltje kwalitatief goede Duitse foto's van de Sudetenländische Treibstoffwerke van zowel voor als na de bombardementen. Mijn vader trof ze na de bevrijding in de puinhopen van het fabriekscomplex aan en heeft ze zich toegeëigend.

Bij een volgend bezoek aan Tsjechië specifiek gericht op nader onderzoek, werden mijn man en ik blij verrast door de medewerking en oprechte belangstelling van velen. Allereerst werden we hartelijk ontvangen door Edvard Beneš de conservator van het International Memorial. Hij kon tal van vragen beantwoorden en leverde een keur van mooie foto's en documenten. Na diverse verzoeken was het ons gelukt contact te leggen met Unipetrol de voormalige Sudetenländische Treibstoffwerke. Bleek het bedrijf eerst sceptisch en leken pottenkijkers ongewenst, toen men overtuigd raakte van onze oprechte bedoelingen was het ijs snel gebroken en kregen we een inkijk in het archief. Het leverde interessante informatie en indrukwekkende foto's op. Er was zelfs voor een tolk gezorgd. Met een voldaan gevoel en een tas vol cadeautjes stapten we enkele uren later naar buiten. Bij ons bezoek aan het museum van de stad bleek er in het archief nog een map opgeslagen die bij de

onder de naam Unipetrol. De fabriek waar destijds uit bruinkool onder andere synthetische benzine voor de oorlogsvoering werd gefabriceerd, is gedeeltelijk herbouwd, heeft een flinke modernisering ondergaan en is verder uitgebreid. De bruinkoolafgravingen hebben onder andere geresulteerd in enkele meren die nu deel uitmaken van een recreatiegebied. Van de stad Brūx resteren slechts enkele gebouwen waaronder die van een porseleinfabriek, het voormalige lazaret en de zestiende-eeuwse basiliek. Deze is met hulp van Russische ingenieurs op kolossale lorries vanuit het centrum van destijds Brūx, meer dan achthonderd meter verplaatst naar de rand van het huidige Most. Ernaast liggen het gerestaureerde lazaret dat momenteel in gebruik is als restaurant en de gebouwen van de porseleinfabriek.

radio en tijdschriften, meldden zich nabestaanden van krijgsgevangenen. Ook zij beschikten nauwelijks over gegevens hoewel enkele tastbare herinneringen in de vorm van foto's, brieven, ringen, een herdenkingstegel en dergelijke opdoken. Wat bij alle reacties keer op keer bleek, was de totale onwetendheid van wat zich destijds in Brūx heeft afgespeeld en de behoefte aan informatie. Het verhaal van mijn vader kan er enigszins in voorzien. Maar gaandeweg groeide bij mij een verlangen naar steeds meer gegevens. Het resulteerde in het plan deze episode uit de Tweede Wereldoorlog nader te onderzoeken en te beschrijven.

### Foto's, dagboeken en brieven

Bij de uitvoering kwam ik in eerste instantie terecht bij het Nederlands Instituut voor Militaire Historie in Den Haag en bij het Nationaal Archief eveneens in Den Haag. Er bleken onder andere foto's, tekeningen, dagboekjes en notities van enkele ooggetuigen bewaard gebleven. Verder kon ik putten uit de omvangrijke

Stalen ring met de letters AP vervaardigd in de fabriek en betaald met sigaretten. Een cadeautje voor zijn vriendin. (Archief fam. A. Probst)



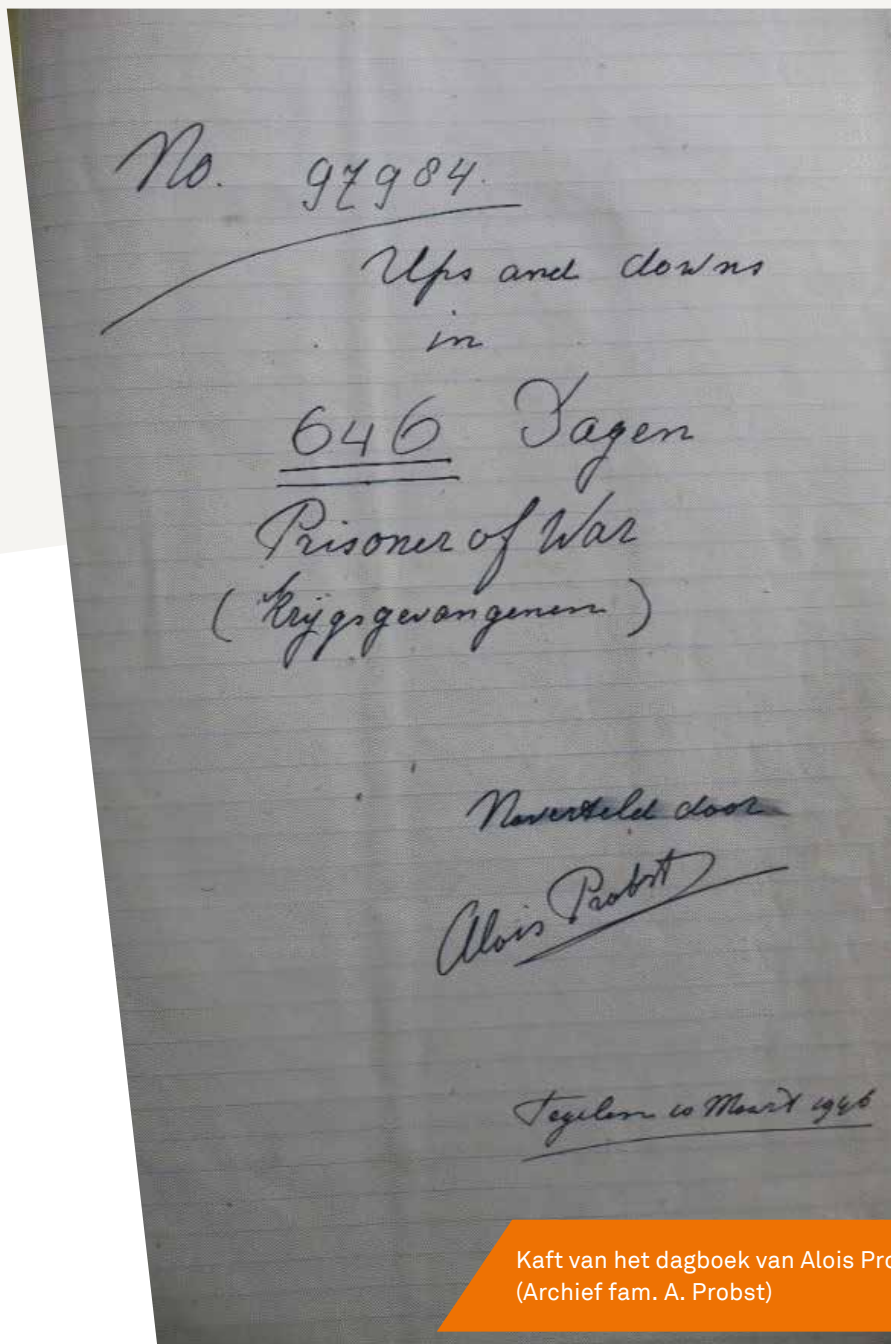
De aanblik van het gebied met de wetenschap van wat zich hier heeft afgespeeld, raakte me danig en er kwamen vele vragen in mij op. Het bleef me bezighouden, liet me niet meer los en zette me aan tot nader onderzoek. Op diverse oproepen, via



medewerkers vragen opriep. Wie de inhoud in een ver verleden had geschonken, viel niet meer te achterhalen en de stukken waren in het Nederlands; dus bijzonder lastig te ontrafelen voor de Tsjechen. Onze verbazing was bijzonder groot toen tot dan toe onbekende foto's, tekeningen en stukken opdoken; herinneringen aan de Nederlanders in 'Lager 17/18'. En dan was er Jiří Maria Sieber een makelaar tevens amateurhistoricus uit Most waarmee we via het internet contact hadden gelegd. Hij ontving ons bijzonder hartelijk en toonde ons samen met zijn secretaresse als tolk enthousiast vele interessante historische plekken. Zelfs de resten van door krijgsgevangenen aangelegde "Splitterschutzgräben" (schuilgangen) ver van de bewoonde wereld diep in een bos wist hij ons vol trots te tonen. En hij had nog iets bijzonders voor ons in petto: zijn privé-museum in een Sovjetatoomschuilkamer. Deze zou bescherming hebben moeten bieden bij een mogelijke Amerikaanse atoomaanval tijdens de Koude Oorlog! En het geheel verkeerde in originele staat.

## Geschiedenis komt tot leven

Door alle losse eindjes informatie aan elkaar te knopen kon een krijgsgevangenschap in Brůx opnieuw tot leven worden gebracht. Wat ben ik mijn vader dankbaar voor zijn unieke document "No. 97984 Ups and downs in 646 dagen prisoner of war". Eindelijk na vele jaren kan voor veel nabestaanden een tipje worden opgelicht over, van, voor het lot van hen zo dierbaren, komt een geschiedenis tot leven, wordt eindelijk het verhaal verteld. Vele losse eindjes, flarden van wat al was, verbanden zijn er aangebracht, er is aaneengesmeed. Zo komt geschiedenis tot leven, is niet langer slechts verleden dat werd verzwegen, maar is voor eeuwig vastgelegd. In het International Memorial in Most zijn inmiddels enkele vitrines gevuld met documenten en voorwerpen die herinneren aan de Nederlanders in Brůx. Het betreft aandenkens die nabestaanden van slachtoffers welwillend afstonden aan dit herdenkingscentrum. Ook in Tsjechië zal het verhaal van dit krijgsgevangenschap niet verloren gaan.



Kaft van het dagboek van Alois Probst. (Archief fam. A. Probst)

Restanten van 'Splitterschutzgräben' schuilgangen in de buurt van Most. De loop van het gedeeltelijk ondergrondse gangenstelsel is in het landschap zichtbaar. Er is door krijgsgevangenen in totaal 8600 meter aan gangen aangelegd. (Archief fam. A. Probst).



Blokkendoos en vlieger bestemd voor Afghaanse kinderen zoals verstrekt werd door ISAF. (Collectie schrijver)



# NEDERLANDSE LEGER VERTREKT UIT AFGHANISTAN

DOOR MICHAEL JANSEN

Na bijna 20 jaar stopt Nederland met de militaire inzet in Afghanistan. Voor het Westen begon de oorlog in Afghanistan op 7 oktober 2001, toen militairen van de Verenigde Staten, Verenigd Koninkrijk, Australië, en Frankrijk het Talibanregime in Afghanistan aanvielen als reactie op de terroristische aanslag op 9/11. Al-Qaeda moest weg en het Afghanistan land was een broedplaats geworden voor terrorisme, dat mede gefinancierd werd uit de drugs- en wapenhandel.

16

Nederland stuurde in 2002 voor het eerst troepen naar Afghanistan om te zorgen voor veiligheid, stabiliteit en om het land weer op te bouwen. Een missie waar sinds Nederlands-Indië en Korea de meeste Nederlandse militairen sneuvelen. Tijdens de Nederlandse aanwezigheid in Afghanistan zijn vijftwintig

Nederlandse militairen gesneuveld en een veelvoud daarvan geestelijk dan wel lichamelijk beschadigd teruggekomen. Het is de bedoeling dat alle NAVO-troepen, dus ook de Nederlandse vóór 11 september 2021 Afghanistan hebben verlaten. Met deze terugtrekking komt een einde aan een van de langste missie

die het Ministerie van Defensie ooit uitvoerde.

## Hearts & Minds

Naast het bestrijden van de Taliban, was onderdeel van de operaties in Afghanistan óók het winnen van de "Hearts and Minds" van de lokale bevolking om daarmee draagvlak

te creëren voor de aanwezigheid van buitenlandse troepen in Afghanistan. De NAVO-missie genaamd *International Security Assistance Force* (ISAF, 2001-2014) deed dit met wisselend succes onder andere door het herstellen van civiele infrastructuur en bestuur, leveren van gezondheidszorg, ondersteunen van landbouwprojecten en scholing. Dit als onderdeel van het zogenaamde 3D concept (*Defence, Diplomacy and Development*). Met de *Resolute Support Mission* verschoof de NAVO de aandacht in 2014 naar het opleiden en trainen van het Afghaanse leger (ANF) en de politie.

Het einde van de Nederlandse militaire bijdrage aan de missie in Afghanistan werd door Defensie gemarkeerd met de overhandiging

van twee Nederlandse 'missievlaggen' aan het NMM. Maar ook het hier afgebeelde speelgoed kan naar het museum: een puzzel en een vlieger, beide zeer kenmerkend voor Afghanistan. Toepasselijker kan niet; een vlieger als symbool voor Afghanistan en een veelkleurige puzzel in de vorm van een blokkendoos op wielen die complexiteit van dit land goed weergeeft. Dit speelgoed werd in 2003 uitgedeeld door militairen van de door Duitsland geleide Kabul Multi National Brigade (KMNB). Nederland leverde aan deze brigade o.a. staf- en logistiek personeel, een Infanteriecompagnie, een peloton van het Korps Commandotroepen en een Mobiel Geneeskundig Operatiekamer Systeem (MOGOS) - hospitaal. De blokkendoos is voorzien van het ISAF-embleem met opschrift in het Afghaans (Dari) "Komak va Hamuari"

(Hulp en Samenwerking). Voor de Afghaanse bevolking en zeker voor hen die in de gebieden leven die niet onder bescherming staan van de centrale regering in Kabul, is het niet verstandig deze items in huis te hebben. Als de Taliban of al-Qaeda-strijders uit Pakistan onverhoopt dit speelgoed bij je thuis aantreffen, zal men je zeker verdenken van collaboratie en dit kan grote gevolgen hebben voor jezelf en je familie. De nu al opgelaaide gevechten tussen de Taliban en Afghaanse regeringstroepen, nu de Amerikaanse en andere NAVO-militairen zijn begonnen aan hun aftocht, werpen hun schaduw vooruit. De kans is reëel dat ze opnieuw pogingen gaan doen om weer aan de macht te komen. Hoe de onderhandelingen op dit moment verlopen tussen de regering en de Taliban is niet duidelijk. Misschien hadden we deze uitslag nog even moeten afwachten?

## AGENDA:

t/m december 2021:

Hij of ik, de indrukwekkende tentoonstelling over een Canadese en een Duitse militair is nog te bezoeken tot eind 2021

De Klas van '45.

Een historische belevingswereld waar je de oorlog beleeft door de ogen van vijf schoolkinderen. Wandelend door rijk gedecoreerde scènes maak je kennis met het verhaal van oorlogskinderen Cor, Jack, Frits, Corrie en Ad.

In november...

zijn alle vrienden hartelijk uitgenodigd om ook een bezoek aan de andere drie SKD-musea te brengen. Het Marechausseemuseum in Buren, het Marine museum in Den Helder en het Mariniersmuseum in Rotterdam.

## OPROEP VOOR KOPIJ

Het najaar nummer van het magazine staat alweer in de startblokken en daar hebben we kopij voor nodig. Heeft u nog een artikel voor ons blad over een onderwerp dat raakvlakken heeft met het NMM en/of militair historische onderwerpen dan bent u hierbij van harte uitgenodigd om een bijdrage te leveren. Zo houden we een gevarieerd en goed gevuld blad, want daar doen we het voor. U kunt uw mogelijke bijdrage, liefst voorzien van foto's of een illustratie toe sturen aan: [secretariaatvrienden@nmm.nl](mailto:secretariaatvrienden@nmm.nl). De redactie neemt dan contact met u op.



# RESTAURATIE/HERBOUW VAN EEN FOKKER D.21 (D.XXI) JACHTVLIEGTUIG

DOOR JACK VAN EGMOND

Ongeveer zestig jaren geleden kocht ik mijn eerste Fokker D.21 tekeningen op een ruilbeurs bij het oude Aviodrome. Ik was geïnteresseerd omdat ik van plan was hiervan een model te gaan bouwen. Regelmatig vond ik aanvullende informatie en besloot zoveel mogelijk compleet te verzamelen, zo werd het pakket door de jaren alsmat groter. De tekeningen zijn in de jaren 1980 gebruikt voor de bouw van twee replica's van D.21 toestellen door het Aviodrome, de Koninklijke Luchtmacht en de Fokker bedrijfsschool. Het idee om deze te bouwen was rond 1985 ontstaan. Het proces was vervolgens voortvarend ter hand genomen en de eerste romp werd op Deelen gelast terwijl de vleugel op de bedrijfsschool werd

gebouwd. Harry van der Meer zocht allerlei archieven na en vond nog meer tekeningen. Deze werden gekopieerd en gebruikt voor de replica in het NMM, die overigens op de huidige plaats is opgehangen door mijn zoon Jac. Intussen verzamelde ik ook originele onderdelen, deze kwamen uit Finland, Denemarken, Spanje en Nederland.

## Een vliegend exemplaar

In 2010 ontstond een nieuw plan om te onderzoeken of het mogelijk was een vliegend exemplaar te herbouwen met gebruik van de originele tekeningen en documentatie en natuurlijk veel originele onderdelen. De Luchtvaartinspectie werkte voortvarend mee en de plannen

werden verder uitgewerkt om daadwerkelijk te kunnen beginnen. Ondertussen bouwde ik voor het NMM nog even een Farman samen met mijn vrouw Willy, kleinzoon Tom, en met behulp van jeugdvriend Aard Textor. Op 14 maart 2014 gingen we daadwerkelijk aan de slag met de D.21 en werden de eerst planken aan elkaar gelijmd voor de constructie van de hoofdlijger, op de zolder van het bedrijf van mijn zoon Jac, ATN Aircraft Division B.V. te Hoogeveen. De bouw van de gehele vleugel duurde 1400 manuren. Ongeveer tegelijkertijd werd bij mijn huis in mijn privé hobbyruimte begonnen met het lassen van de romp





Jack van Egmond  
(collectie schrijver)







Constructie romp  
(collectie schrijver)

luchtvaartstudie.

Het plan was om al in augustus 2020 voor het eerst te taxiën, maar Corona gooide roet in het eten. De planning werd verzet naar 11 april 2021, ook dit hebben we niet gehaald. Tot mijn grote verbazing werd ik op die datum vereerd met de benoeming tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau! Ik werd met enkele smoezen naar Hoozevee gelokt waar al onze medewerkers zich hadden opgesteld tussen de diverse kisten die ik in het verleden had gerestaureerd. De Burgemeester van onze gemeente reikte de bijbehorende Orde uit. Het vliegtuig is inmiddels op een haar na gereed voor de eerste proeven.

We hopen, als Corona niet weer tegenwerkt, medio juni de eerste taxiproeven te kunnen doen waarna de kist wordt ingevlogen door mijn zoon Jac. Onze vriend Dan Griffith uit het Verenigd Koninkrijk, zal de testvluchten uitvoeren. Nadat deze zijn afgerond hopen wij het luchtwaardigheidscertificaat te ontvangen van IWDL. De eerste publieke vluchten kunnen dan misschien al medio september/ oktober 2021 plaatsvinden op vliegveld Hoozevee.

en de roeren. Deze werden gemaakt van 4130 staal, een chroom molybdeen soort van luchtvaartkwaliteit. Het laswerk werd gedaan door een kennis: Albert Harmsen, een beroepslasser in tin lassen. De rompbouw nam ruim een jaar lang drie avonden in de week in beslag.

Mijn vriend Frank van Dalen en zijn collega's Matthijs Kettenis en Theo van Wierst, allen werkzaam bij Fokker, hebben alle originele tekeningen en sterkte rapporten gecontroleerd en opnieuw gecertificeerd. Ook de benodigde aanpassingen zijn door hen bewerkt en gecertificeerd. Deze rapporten zijn inmiddels geaccepteerd door Inspectie Leefomgeving

en transport (IWDL), voorheen de oude Rijksluchtvaartdienst (RLD). Alle delen zijn ondertussen samengekomen in een privé hal op het vliegveld van Hoozevee, waar ook de assemblage en het maken van plaatdelen plaatsvindt. Samen met mijn beide zonen Jac, Hans en kleinzoon Tom wordt leidinggegeven aan een aantal medewerkers, terwijl mijn vrouw Willy het bekleden verzorgt. De medewerkers komen voor een deel van het Deltion College te Zwolle, deze kunnen bij ons ervaring opbouwen ter ondersteuning van hun



Constructie vleugel  
(collectie schrijver)





Dispenser Chaff  
(NMM inv.nr. 000015986)

## CHAFF/WINDOW

# WAAR EEN STUKJE ZILVERPAPIER TOE KAN LEIDEN

DOOR MICHAEL JANSEN

In de vorige uitgave van het NMMagazine stond een artikel over verborgen verzet/uitgezaagd zilvergeld. Dit bracht mij op het idee om ook iets te schrijven over een iets minder kostbaar geschenk in zilver dat ik van mijn oom heb geërfd.

Van mijn oom Jack Flesseman kreeg ik in de jaren 70 zijn dagboek dat hij in de oorlog als scholier had bijgehouden. Naast het dagboek zat ook nog een kartonnen doosje met allerlei krantenknipsels, een aantal verzetskranten en vlugschriften. Tussen al deze documenten zat ook een strook zilverpapier waarop hij had geschreven: “Zondagavond 11 sept 1944 om 5 minuten voor achten met een luchtgevecht uit een jager geworpen”. Mijn oom had in die tijd natuurlijk geen enkel idee welk verhaal achter een door hem gevonden strookje aluminium

schuilging. Misschien dacht hij aan een mooi stukje zilverpapier voor in de kerstboom of wat versiering voor op zijn, toen nog niet in beslag genomen, fiets.

### Elektronische oorlogvoering

Wat heeft een stukje aluminiumfolie opgeplakt op een strookje papier te maken met elektronische oorlogvoering? Elektronische oorlogvoering heeft sinds de uitvinding van de radio een enorme vlucht genomen in de moderne oorlogvoering. Naast het afluisteren, storen en

verstoren van vijandelijke radio- en radarsignalen waarbij men “min of meer” actief bezig is met de vijand, is er in de Tweede Wereldoorlog ook een passief systeem ontwikkeld dat ook zijn weerslag of in dit kader beter genoemd neerslag vond in Nederland.

In 1943 werd zilverpapier waarschijnlijk voor het eerst ingezet tijdens een viertal bombardementen op de stad Hamburg. Dit gebeurde door het uitstrooien van miljoenen strookjes gemetalliseerd (zilver-) papier op de aanvliegroutes naar het aanvalsdoel, waarbij het Duitse radarsysteem totaal werd verlamd.

Probleem voor de Engelsen was dat als de Royal Air Force (RAF) zelf het initiatief zou nemen met deze storingsacties boven Duitsland, de Duitsers dezelfde techniek zouden kunnen inzetten tegen het Engelse luchtverdedigingssysteem bij hun aanvallen tegen het Britse schiereiland.

## Window

De operatie "Window", dit was de Engelse codenaam voor storingsacties met stroken zilverpapier, lag medio 1942 al klaar voor gebruik boven bezet Europa. Naar verluidt hadden Engelse sigarettenrokers al enige tijd gemerkt dat de pakjes sigaretten niet meer verpakt werden in zilverpapier, men had dit toen geaccepteerd als een logisch gevolg van oorlogsschaarste en bezuiniging, zonder er verder bij na te denken. In Engeland werd in die tijd sowieso veel oud aluminium (potten en pannen) ingezameld voor de bouw van vliegtuigen. De verpakkingindustrie had echter in het geheim al maandenlang hard gewerkt om aan de vraag van de RAF voor meer aluminiumfolie te kunnen voldoen.

De Duitsers zullen ongetwijfeld ook op de hoogte zijn geweest van de

mogelijkheden van dit product, maar toch worden de Engelsen gezien als grondlegger van dit systeem. De Engelse luchtaanval op Hamburg, waarbij "Window" voor het eerst operationeel werd ingezet, was vanuit Engels perspectief een groot succes en het verrassingseffect was enorm. Bij verschillende Engelse bombardementsvluchten met brisant- en brandbommen op de stad Hamburg zelf en de omliggende haven- en industriële complexen vielen in die periode toen ongeveer 40.000 burgerslachtoffers, ook de materiële schade was enorm. Deze Britse RAF operatie had de wrange codenaam: "Gomorrha". De Duitse luchtverdediging van de grond en in de lucht stond vrijwel machteloos en was niet in staat de Britse bommenwerpers een halt toe te roepen.

De Duitse radar operators kregen door de weerkaatsing van de radargolven op het aluminium een ware sneeuwbuï op hun radar schermen die hierdoor volledig werden verblind. De Duitse radarsystemen van het type Würzburg, Freya, Heidelberg stonden opgesteld langs de kust en rondom strategische plaatsen. De uitgezonden radargolven werden duizendvoudig weerkaatst. De Duitse gevechtsleiding op de

grond raakte hierdoor totaal het overzicht kwijt en een grote vloot Engelse bommenwerpers bleek vaak in werkelijkheid slechts een wolk te zijn van honderden kilo's stukjes zilverpapier die naar beneden dwarrelden. Ook Duitse nachtjagers die naar de doelen werden gedirigeerd troffen bij aankomst in hun sector geen bommenwerpers en jachtvliegtuigen aan. Ook radargeleide luchtdoelsystemen (FLAK) schoten hun granaten af op niet bestaande doelen.

## Chaff

De Amerikanen namen het idee van de Engelsen over en verfijnde het systeem. Zij noemden de aluminium stroken "Chaff" (vrij vertaald: plagerij/haksel). Zoals al eerder gememoreerd waren de Duitsers ook al geruime tijd op de hoogte van deze stoormaatregelen. De Duitsers noemden het materiaal "Düppel" genoemd naar een buitenwijk van Berlijn waar destijds de testlocatie gehuisvest was voor Duitse radarapparatuur. Maar ook zij waren eerst terughoudend in het gebruik ervan. Terwijl de Geallieerden tijdens de Tweede Wereldoorlog vele tonnen aan zilverpapier boven Europa hebben uitgeworpen, waren

AN/ALE-40 Selector Chaff/Flare  
(NMM inv.nr. 00008955)





BO-105 Helikopter met Flare dispensers aan beide zijde van de romp (Collectie schrijver).

de Japanners veel minder scheutig met dit materiaal. Ook zij waren op de hoogte van de eigenschappen van zilverpapier bij het verstoren van radarsignalen. Maar aluminium (-folie) was in die tijd relatief schaars in Japan. De Japanners noemde hun aluminiumfolie strookjes “Giman = Shi” (vrij vertaald en zeer toepasselijk) “verwarrend papier”.

### Hedendaags gebruik

Zilverpapier is goedkoop, effectief en nog steeds in gebruik. Naast zilverpapier/aluminium wordt ook wel gebruik gemaakt van zink gecoat materiaal. Tegenwoordig zijn er automatische chaff-dispenser systemen, die vaak automatisch functioneren zodra een vliegtuig wordt aangestraald door een vijandelijke radar. De stroken worden op verschillende (golf-) lengtes versnipperd. Vaak is zo'n systeem ook gekoppeld aan een magnesium dispenser (Flares) die hittezoekende raketten kan afleiden. In het NMM kan men een dergelijk systeem goed zien bij de NF-5 en de BO-105 helikopter zoals deze gebruikt is in Kosovo bij KFOR-missie. De systemen kunnen met de hand of automatisch worden geactiveerd en de zogenaamde pods/dispensers konden links en rechts van de romp worden bevestigd. Moderne grondgebonden radarsystemen en hieraan gekoppelde geleide wapenen kanonsystemen zijn tegenwoordig overigens wel minder gevoelig voor het storen met zilverpapier. De moderne radarsystemen kunnen vaak vrij goed een onderscheid maken tussen neervallende kleine objecten en een

zich in horizontale richting vliegend voorwerp. Flares zijn daarentegen nog steeds erg goed bruikbaar tegen hittezoekende raketten die veelal vanaf de grond met behulp van Man Portable Air Defence Systems (MANPADS) worden afgevuurd. In de Tweede Oorlog moest de bemanning het zilverpapier nog zelf overboord gooien. Tegenwoordig gaat dit proces automatisch en sneller, omdat de dispensers gekoppeld zijn aan het radar waarnemingssysteem en andere sensoren van het toestel.

In de nadagen van de Fokker F-27 “Friendship” heeft de Koninklijke Luchtmacht nog een tweetal Troopships, de C-4 en de C-11 voorzien van een Missile Approach Warning System (MAWS) antiraketsysteem, bestaande uit een radarkoepeltje onder de romp en een fakkel afwerpinstallatie aan de zijkant van de romp. Deze twee toestellen waren primair bestemd voor het uitvoeren

en ondersteunen van vredesmissies. Met behulp van deze apparatuur kunnen raketten door middel van flares worden misleid. De houder/flare dispenser bevatte 120 (magnesium) fakkels, die met tussenpozen van vijf milliseconden, volautomatisch worden afgeschoten. De vijandige (hittezoekende) projectielen worden op deze manier van het vliegtuig weggeleid.

Uit het bovenstaande komt naar voren dat de ontwikkelingen op het gebied van Elektronische Oorlogsvoering (EOV) nooit stil staan. Een goed voorbeeld hiervan is de nieuwe “Stealth” techniek zoals deze wordt gebruikt bij de opvolger van de F-16. De F-35 Lightning is naar verluidt door actieve en passieve EOv-maatregelen onzichtbaar voor radar.



Strook zilverpapier en Engels stroobiljet (Collectie schrijver).



# HET BRITSE SABEL VAN PRINS WILLEM FREDERIK GEORGE LODEWIJK PRINS VAN ORANJE NASSAU UIT 1811 HERONTDEKT

DOOR WIL SCHAATSENBERG

Ik ben een gepassioneerde verzamelaar van Nederlandse blanken wapens en ben jaren geleden in het bezit van een uniek sabel. Helaas ontbreekt de schede, maar het is en blijft een uniek stuk. Toen ik het sabel kocht was er weinig over bekend, maar in 1979 kwam ik een artikel tegen in het blad "De Wapenverzamelaar". Een uitgave van de VNW de Vereniging van Nederlandse Wapenverzamelaars. Ger Hof geeft daarin een beschrijving van het sabel maar komt niet tot een definitieve conclusie over de oorspronkelijke eigenaar van het sabel.

Gevest sabel (Collectie auteur)

Het sabel is van het Britse model 1803. Lang 87cm. Met een kling van 74,5 cm, breedte 3,5cm en een pijl hoogte van 2,5cm. De voorbeugel heeft niet het gebruikelijke "GR" onder de kroon maar een "W". Op de kling staat gegraveerd "Vaderland en Orange" en de "W" onder een Engelse kroon. De fabrikant is; Osborn & Gunby. De conditie van de sabel is gebruikt en de uitvoering eenvoudig. Er is helaas geen schede meer aanwezig bij het sabel. In de catalogus van de tentoonstelling van oudheden en merkwaardigheden, gehouden in Delft in juli en augustus 1863 wordt vermeld op blz. 172 onder nummer 51, "Een sabel door wijlen Koning Willem II, als adjudant van Wellington in den Spaanschen oorlog gedragen".

De sabel is ingebracht door Jhr. **F.G.E. MERKES** van Gendt. (1831-1884). Hij is de oudste zoon van Jhr. J.G.W. Merkers van Gendt (Johannes Gerrit Willem 1798-1859) Johannes G.W. is Adjudant van Koning Willem II. In oktober 1854 ontvangt hij van



Inscriptie Willem III (Collectie auteur).



de erfgenamen de sabel die door zijn Vorst in Spanje onder Wellington gedragen is.

Van 1811 t/m 1813 is de jonge (18-20 jaar) Willem, als Kolonel in Britse dienst en in Portugal en Spanje als Adjudant te velde (Aide de Camp) van Wellington. Het sabel is een geschenk van zijn Moeder Wilhelmina (Mimi) van Pruisen. Als Koning Willem III de tentoonstelling bezoekt, ontstaat er discussie over de sabel. Bij de rondleiding wordt hem verteld dat zijn vader Willem II de sabel bij Waterloo

zou hebben gedragen. Koning Willem III antwoordt hierop dat zijn vader bij de Slag bij Waterloo, nimmer een sabel heeft gedragen. De kranten schrijven er over. Na afloop worden de ingebrachte goederen succesvol geretourneerd. Jhr.F.G.E.Merkes van Gendt sterft kinderloos op 27 november 1884. Het sabel verdwijnt daarna bijna 100 jaar in de vergetelheid totdat ik het kocht in 1979. Het sabel heeft nu een prominente plaats in mijn collectie. Wie van de lezers heeft er nog meer informatie over dit voor mij unieke sabel?



Sabel Willem III (collectie auteur).

# HET WITTE GOUD

DOOR DIRK STAAT

Blinde vlekken, kent u die uitdrukking? Ik heb er zelf regelmatig last van. Vaak komt dat door mijn bevoorrechte positie in onze maatschappij: man, wit, hoog opgeleid, bovenmodaal, met een vanzelfsprekend gevoel dat ik er mag zijn er dat er naar me geluisterd wordt. Ik word vaak fijntjes op mijn blinde vlekken gewezen door mijn geliefde die - ook hoog opgeleid en bovenmodaal - tevens vrouw en van kleur is. Ze zegt dan dat er veel mensen zijn voor wie het niet vanzelfsprekend is dat ze er mogen zijn en dat er naar ze geluisterd wordt. Eenvoudigweg omdat ze uit een ander land komen of er anders uitzien. Ze noemt dan voorbeelden als de toeslagenaffaire, waarbij keihard werd geselecteerd op etniciteit, of uitzendbureaus, waar klanten mogen zeggen dat ze géén Nederlanders met een migratie-achtergrond willen hebben - en dan ook gewoon hun zin krijgen. Ze heeft natuurlijk gelijk.

Eén van de gebieden waarin het wemelt van de blinde vlekken is 'ons' slavernijverleden. Decennialang konden velen zich van de domme houden over dat ongemakkelijke hoofdstuk, maar die tijd is voorbij. Er verschijnen vandaag de dag plenty boeken die laten zien dat een deel van de Nederlandse elite stevig verdiende aan de slavenhandel en/of zelf slaven bezat. Steden als Amsterdam en Rotterdam hebben hun slavernijverleden laten onderzoeken en de schurende resultaten geboekstaafd. Andere steden volgen. Het Rijksmuseum opende een tentoonstelling over het onderwerp. De oprichting van een slavernijmuseum wordt onderzocht. Allemaal volkomen terecht: slavernij en alles er omheen was een crimineel en mensonterend fenomeen. Meer kennis daarover is noodzakelijk en welkom.

Daarover gesproken: slavernij is van alle tijden en alle plaatsen. Het bestaat al zeker 3000 jaar en vrijwel alle volken maakten er zich schuldig aan; het Romeinse rijk draaide op slaven en ook Egypte kon er wat van - vraag dat de joden maar. Het is dus niet zo dat alleen mensen van kleur er het slachtoffer van waren, of dat alleen witte mensen zich er schuldig aan maakten. Sterker nog: het was vaak andersom. Van de 15e tot de 19e eeuw bestond er in Noord-Afrika een omvangrijke en lucratieve handel in Europese slaven: mannen, vrouwen en kinderen. Schepen uit dit gebied ondernamen tochten om slaven te maken: niet alleen rond de Middellandse Zee, maar ook daarbuiten. In de zomer van 1627 werden dorpen op IJsland (!) overvallen. Tientallen kustplaatsen in Engeland en Ierland werden uit angst verlaten; schepen durfden de zee niet meer op. Alleen al tussen 1609 en 1616 verloren de Engelsen 466 koopvaardijsschepen aan Noord-Afrikaanse slavenhalers. Duizenden Nederlandse zeelieden werden tot slaaf gemaakt. Eenmaal gevangen, werden de slaven afgevoerd naar de markten van Meknes, Tunis, Algiers en Tripoli. De mannen werden geketend, soms gebrandmerkt, regelmatig ook gecastreerd en moesten op de galeien, op het land of in de bouw werken. Vrouwen en kinderen werden als huis- of seksslaaf verkocht. Om even in Marokko te blijven: daar bezat sultan Moulay Ismael er duizenden, die mishandeld werden door zwarte bewakers (ook slaven trouwens). Naar schatting 1,25 miljoen Europeanen werkten zich dood in Noord-Afrika.

Waarom horen we hier zo weinig over? Waarom gaat het bij slavernij eigenlijk altijd over de Trans-Atlantische slavenhandel of de slavernij in Azië?

Het zal toch geen blinde vlek zijn?



# EEN NIEUW BOEK VAN M.C. FARLA VELDGRIJS DEEL: 3

DOOR MICHAEL JANSEN

Over het algemeen zijn verzamelaars van militaire uniformen en emblemen niet zo opgetogen over de hoeveelheid en kwaliteit van publicaties over de (vooorlogse) uniformen van de Koninklijke Landmacht. Weliswaar is er de laatste jaren iets meer over dit onderwerp gepubliceerd, het blijft toch een feit dat bijvoorbeeld in een land als Engeland over militaire uniformering veel meer moois te koop is. Aan dit euvel is iets gedaan door Charles Buijsrogge uit Zeeland. Vriend van onze Stichting, en in de verzamel wereld van militaria geen onbekende. Het derde boek in de reeks heet: VELDGRIJS Deel: 3 en behandelt de Nederlandse uniformen tussen 1912 en 1940. In dit artikel een korte review en een interview met de schrijver.

Onder de familienaam van zijn opa (M.C.) Farla, heeft Charles Buijsrogge verschillende (foto-) boeken gepubliceerd over vooroorlogse Nederlandse uniformen. De boeken kunnen worden gezien als de *legacy* van een gepassioneerde handelaar, verzamelaar en kenner van Nederlandse en Duitse militaria. Vooral zijn omvangrijke en unieke verzameling van Nederlandse uniformen uit de periode van 1912 – 1940 is bijzonder te noemen.

Naast de boeken van Martien Talens zoals de “De ransel op de rug”, bladen als Mars et Historia, publicaties van het Legermuseum/NMM en natuurlijk officiële Defensie publicaties, geven de rijk geïllustreerde boeken van dhr. Buijsrogge, een beeld van de uniformering van de Nederlandse krijgsmacht in de eerste helft van de 20<sup>e</sup> eeuw.

Het recent uitgekomen boek is een vervolg op het in 2007 verschenen

boek Veldgrijs 1912 – 1924 en Veldgrijs deel 2 uit 2013. Het nieuwe deel bevat zeer gedetailleerde foto's van uniformen en uitrustingsstukken en schetst een zo compleet mogelijk beeld van de rijkswegge verstrekte 'model'-uniformen. Het boek begint met de invoering van het grijsgroene uniform in 1912, welk uniform al spoedig verandert in het grijze uniform met hoge kraag, waarop door militairen beneden de rang van officier een reeks functie- en vaardigheidselementen konden dragen. Het boek eindigt met diverse proefmodellen en het nieuwe model veldjas met liggende kraag. Dit laatste model zou worden ingevoerd in mei 1940, maar door het uitbreken van de oorlog is dit niet meer gebeurd. Er worden interessante bijzonderheden vermeld over leveranciers en gebruikte materialen. Naast de uniformen zelf wordt ook aandacht besteed aan de hoofddeksels, beenwindsels en schoeisel. Ook worden foto's getoond van leren kleding van motorrijders,



27

Buitenmodel Veldtenuue  
Eerste Luitenant Eskadron  
Pantserwagens (Archief Farla)



Soldaat met patroontassen voor geweer M-95 met karakteristieke Nederlandse helm (Collectie Farla)

uniformen van de Militaire Luchtvaart Afdeling, diverse mantels en jekkers. Het boek wordt afgesloten met extra beeldmateriaal zoals briefkaarten en krantenknipsels, waarop goed te zien is hoe de uniformen te velde werden gedragen. Alle in het boek gefotografeerde tunieken zijn volgens de auteur authentiek, sommige stukken hebben kleine reparaties ondergaan.

Het boek is een aanrader voor degenen die detailkennis op willen doen over de gebruikte stoffen en emblemen van het Nederlandse Leger. Het is door de vele, vaak pagina grootte illustraties een lust voor het oog en een sieraad voor uw bibliotheek.

Naar aanleiding van de introductie van

zijn nieuw boek ontving de redactie van het NMMagazine, een uitnodiging voor een interview. We konden toen niet bevroeden dat dhr. Buijsrogge al twee dagen na dit interview zou overlijden aan een slopende ziekte. De redactie heeft toch gemeend dit artikel (postuum) te publiceren

### Interview met Redactie NMMagazine en Charles Buijsrogge 17 mei 2021

Verzamelaars zijn vaak dag en nacht bezig met hun hobby. Maar wat drijft hen? Wat is hun motivatie? Het leek de redactie een uitgelezen kans om eens te spreken met een gedreven verzamelaar van Nederlandse uniformen. Het interview vindt plaats in de woonkamer van Charles, waar hij voorzien van zuurstof in een stoel naast zijn bed zit. Zijn gezondheidstoestand is broos en het is inmiddels duidelijk dat hij zeer snel achteruitgaat. In de woning is naast zijn vriendin en familie ook de fotograaf en uitgever van zijn laatste boek aanwezig. Er wordt gesproken over een tweetal boeken die nog moeten verschijnen. Het gesprek verloopt moeizaam want Charles is snel buiten adem en als het spreken even niet lukt, maakt hij snel wat aantekeningen op een kladblok.

### Achtergrond

Charles Buijsrogge is 57 jaar oud en woonachtig in Zeeland. Naast handelaar in militaria en militaire antiquiteiten, is hij vooral verzamelaar van vooroorlogse Duitse en Nederlandse uniformen, hoofddeksels, onderscheidingstekens en uitrustingsstukken. Charles komt uit een familie die in de antiekhandel zat. Daarnaast heeft hij 18 jaar in de verzekeringen gezeten. Door zijn werk als verzekeringsagent, kwam hij vaak bij de mensen thuis. Dit hielp bij het opbouwen van een netwerk en een verzameling. Daarnaast is hij als dienstplichtig soldaat der eerste klasse werkzaam geweest bij de verkeersleiding van de Koninklijke Luchtmacht. Daarna heeft hij nog gediend bij het Korps Nationale Reserve. Later is hij zich volledig gaan toewijden op de in- en verkoop van

vooral Nederlandse en Duitse militaire uniformen.

### Interesse voor Nederlandse uniformen

Van jongs af aan heeft hij interesse in de militaire historie. Hij is nog altijd zijn leraar Geschiedenis op de middelbare school dankbaar voor de interesse die hij bij Charles wist op te wekken voor de Eerste en vooral Tweede Wereldoorlog. Hij vertelt met passie over uniformen. Volgens Charles zijn uniformen vaak unieke exemplaren die vaak speciaal voor de eigenaar zijn gemaakt. Een stuk stof krijgt hierdoor een eigen geschiedenis in combinatie met de persoon. Vroeger waren de prijzen van Nederlandse uniformen, zeker in vergelijking met Duitse uniformen, nog betaalbaar, dat is nu wel aan het veranderen. Vooral het zoeken naar unieke exemplaren heeft zo zijn romantiek. Sommige mensen beschouwen tegenwoordig militaria ook als een goede beleggingsvorm, aangezien de waarde van zeer zeldzame voorwerpen slechts zelden daalt. De recente inbraken in Nederland bij een aantal bevriende privé oorlogsmusea in het afgelopen jaar tonen dit helaas maar weer aan.

### Kenner van vooroorlogse uniformen

Naast Martien Talens, de conservatoren van de diverse Defensiemusea, de eigenaren van historische collecties en een aantal particuliere verzamelaars, wordt



Buitenmodel Veldtenu Vaandrig Infanterie (Collectie Farla)



Charles beschouwd als kenner van vooroorlogse uniformen. Ik vraag hem waar hij al deze kennis heeft opgedaan. Hij vertelt dat hij al 45 jaar actief is op dit gebied zowel als handelaar als verzamelaar. De meeste ervaring deed hij op in de praktijk, door het veelvuldig bezoeken van (rommel-) markten en specifieke militaria beurzen. Ook het stelselmatig afspeuren van het internet is een vereiste om kennis op te doen en om aan je spullen te komen. Ook hier geldt het z.g. 'trial and error' c.q. 'al doende leert men'. Werden in het verleden vooral Duitse militaria vervalst, nu zien we eenzelfde trend met zeldzaam Nederlands materiaal. Vervalsingen zijn heuse valkuilen. Voor het verzamelen geldt dan ook 'kennis is macht'. Contacten met andere verzamelaars is naar zijn mening dan ook essentieel voor het opbouwen van een verantwoorde collectie.

### Meest waardevolle stuk

Charles heeft in zijn verzameling een prachtig uniform van een militair van het Vrijwillige Automobiel Korps uit 1913. Hij beschouwt dit als een echt topstuk dat uiteraard zeer zeldzaam is.

### Eerste aanwinst

Zijn verzameling is begonnen met een Duitse helm uit de Tweede Wereldoorlog, die hij destijds gekocht heeft van een buurjongetje voor 2 gulden.

### Kopen en ruilen

Het leeuwendeel van zijn collectie heeft Charles verkregen door aankoop of ruil via gespecialiseerde beurzen en via internet. Hoewel de unieke uniformen natuurlijk steeds zeldzamer worden, is het volgens hem nog steeds mogelijk om o.a. door ruil met andere verzamelaars nog best wel wat mooie stukken te vinden. Internet kan hierbij ook handig zijn, een belangrijke bron van informatie, maar hier zit veel kaf onder het koren. Vooral bij aanbieders van militaria uit het buitenland is het volgens hem oppassen geboden.

### Mede verzamelaars

Charles meldt dat heel veel mensen in Nederland uniformen en emblemen verzamelen, maar dat het aantal privéverzamelaars met een museale collectie, waarschijnlijk op een hand te tellen is.

### Replica's

Tegenwoordig is het aantal zogenaamde *re-enacters* (acteurs), die gebeurtenissen naspelen uit de Nederlandse militaire geschiedenis, groeiende. Zij maken bij hun activiteiten veelal gebruik van de uniformen en uitrustingsstukken uit de filmindustrie of laten speciaal imitatie-uniformen op maat maken. Volgens Charles is het een goede ontwikkeling dat men actief bezig is om deze levende historie in beeld te brengen, maar plaatst daar natuurlijk wel een kanttekening bij. De meeste originele/historische uniformen zijn vaak te kwetsbaar om nog daadwerkelijk te worden gebruikt en worden daarom vaak gekopieerd. Ook speelt de pasvorm een grote rol, vroeger waren de mensen nu eenmaal gewoon een stuk slanker en kleiner van postuur, waardoor de oude uniformen simpelweg niet eens passen. Het namaken van een uniform is dan vaak de enige optie, echter het vinden van het juiste materiaal/de juiste stof is niet eenvoudig en ook de gebruikte garens en weefmethodes zijn bijna niet te kopiëren. Metalen en geborduurde emblemen zijn over het algemeen wat eenvoudiger te fabriceren en dat gebeurt dan ook op bescheiden schaal. Maar het is uiteraard niet de bedoeling dat replica's op de markt komen als origineel. De kenner ziet het verschil wel en ook hier geldt vaak het adagium 'too good to be true'. Dit geldt voor het verhaal dat bij het uniform hoort, eventueel bijgevoegde documentatie van de (vorige) eigenaar, de gebruikte materialen, gebruikssporen, etiketten, eventueel aanwezige stempels en uiteraard de prijsstelling. Al doende leert men!

### Grootste vijand?

Zijn hobby kent slechts twee vijanden namelijk: de motten





Veldjas Proefmodel 38  
Soldaat Genie

en de tijd. Een mooi uniform vinden is mooi, maar het uniform in goede staat houden is andere koek. Charles gebruikte vroeger vooral mottenballen en kruidnagels om de zaak motvrij te houden. Tegenwoordig hangen de uniformen keurig gerubriceerd op een donkere en droge plaats op (eerst) zijn zolder, maar de eerlijkheid gebiedt te zeggen dat door ruimtegebrek ook al een aantal slaapkamers opgeofferd zijn als opslagplaats voor zijn collectie.

## Huidige uniformering van het Nederlandse Leger?

De moderne legeruniformen zijn volgens Charles, een stuk menselijker en comfortabeler dan het 'veldgrijs' met zijn 'staande' kraag, dat in feite nog een overblijfsel was uit de Napoleontische tijd. Het hebben van een onderscheidend uniform was van groot belang in een tijd dat Nederland nog neutraal was. De moderne Nederlandse (camouflage) gevechtskleding is op basis van moderne technologie en ons NATO-lidmaatschap min of meer te beschouwen als eenheidsworst ofwel confectie en dat spreekt hem een stuk minder aan.

Twee dagen na dit interview overleed Charles in zijn woonplaats aan de gevolgen van kanker.

Wij complimenteren (postuum) Charles met zijn nieuwe boek en zien deze publicatie, als een bekroning voor zijn jarenlange nauwgezette onderzoek, dat gepaard ging met vallen en opstaan, naar de bijzondere uniformen van het Nederlandse leger zoals deze gedragen zijn van 1912 tot aan het begin van de Tweede Wereldoorlog. We condoleren de familie Buijsrogge, zijn vrienden en bekenden met dit grote verlies en wensen hen heel veel sterkte toe.

## Veldgrijs Deel 3

Auteur M.C. Farla  
ISBN-nummer: 9789082355321

Uitgeverij Oskam Books Amstelveen.  
Groot formaat, hardcover, gebonden,  
159 pagina's.

Prijs: € 45,00.  
Verkrijgbaar bij de uitgever.

# VRIJWILLIGER IN HET NMM

FRED KRIJNEN

Sinds twee jaar is Fred Krijnen als vrijwilliger werkzaam in het museum, buiten de schoolvakanties in het museum als gastheer, tijdens de vakanties vooral buiten bij de minitanks en -jeeps. Maar de afgelopen tijd was hij helaas thuis als gevolg van de coronacrisis.

Drie jaar geleden moest Krijnen zijn werkzame leven beëindigen, als gevolg van eufemistisch gezegd wat medische tegenvallers. Hij was echter nog fit genoeg om in deeltijd vrijwilligerswerk te gaan doen. Als inwoner van Zeist was hij natuurlijk bekend met het NMM, hij had het al een aantal malen bezocht. Toen op de website bleek dat het NMM op zoek was naar vrijwilligers, was het contact snel gelegd. Na ouderwets solliciteren, VOG overleggen en proefdraaien onder toezicht van een ervaren vrijwilliger is hij toegetreden tot het 'korps'.

De afgelopen decennia was Krijnen wel geïnteresseerd gebleven in de krijgsmacht, wat niet zo verwonderlijk is omdat hij in zijn diensttijd als vrijwilliger uitgezonden is geweest naar Libanon voor UNIFIL. Na zijn afzwaaien begon hij aan een maatschappelijke carrière, in eerste instantie vooral in verre buitenland, later gewoon in Nederland. Via een oude pelotonsmaat kwam Krijnen in contact met de UNIFIL Wandelvereniging en met die club heeft hij in 2011 onder andere de Vierdaagse van Nijmegen gelopen. Dit gebeurde in uniform, gelegd in Kamp Heumensoord, de militaire afstanden met (lichte) bepakking. Hij had de smaak een beetje te pakken gekregen en werd gaandeweg steeds actiever voor de Nederlandse UNIFIL Vereniging. Wandelen ging medisch niet meer, vergaderen nog wel.

In het museum staan twee items die Krijnen erg aanspreken. Natuurlijk de witte YP-408 pantserwagen, de originele terug uit Libanon, en daar vlak bij een 120mm

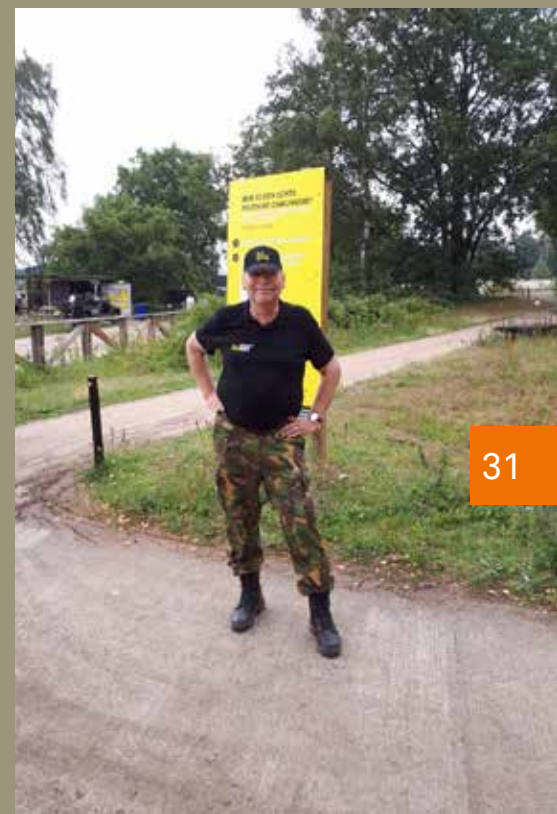
mortier. Krijnen is in lichte 80-5 opgekomen op de SROKI, de officiersopleiding van de Infanterie. Bij de voorafgaande officierskeuring had hij al aangegeven als vrijwilliger beschikbaar te zijn voor Libanon. Halverwege de officiersopleiding werd hij geselecteerd voor pelotonscommandant mortierpeloton, met bij gebleken geschiktheid uitzending. Na de opleiding is hij geplaatst in Assen bij 43 Pantser Infanterie Bataljon Regiment Infanterie Chassé, tien weken later begon hij als tweede luitenant met zijn peloton van 32 man aan het grote Libanese avontuur dat zes maanden zou duren. Daar was hij geplaatst bij de Pantser Ondersteuningscompagnie (PAOST) van 44 Pantser Infanterie Bataljon Regiment Prins Johan Willem Friso (JWF).

In Libanon bestonden de werkzaamheden, 24/7, vooral uit het bemannen van twee observatieposten, het lopen van nachtelijke patrouilles om infiltranten tegen te houden en het zogenaamde verlenen van lichtsteun aan patrouilles elders in het Nederlandse gebied. Lichtsteun wil zeggen het afvuren van zware lichtgranaten met de 120mm mortieren. Ook dit gebeurde alleen 's nachts waarbij het de sport was om binnen twee minuten na een vuuraanvraag, vuurgereed te zijn. Dit betekende doel inmeten, richting en afstand vaststellen, lading, elevatie en richting doorgeven aan het stuk, instellen en gereed melden. Midden in de nacht dus.

De missie naar Libanon, van '79 tot '85, is natuurlijk niet te vergelijken met

oudere of meer recente missies. Doel van UNIFIL was vooral "peacekeeping", het gescheiden houden van twee partijen. UNIFIL'ers waren licht bewapend voor zelfverdediging, vooral zichtbaar zijn met de bekende blauwe helmen. Terugkijkend blijft Krijnen het bijzonder vinden dat vooral gewone Nederlandse dienstplichtigen, in de leeftijd van 18 tot 22, die klus geklaard hebben.

En tot slot dan het bruggetje terug naar het NMM: één van de bijzonderheden van het museum is dat vrijwel alle publiekscontacten worden verzorgd door vrijwilligers, met natuurlijk wel beroeps op de achtergrond en in de horeca. En het vrijwilligerskorps is zo samengesteld dat altijd wel iemand ergens verstand van heeft, inclusief een aantal Libanon-veteranen.







## Nieuwe vrienden

De Heer C. van den Berg  
De Heer R.C. van Es  
De Heer W. Bak  
De Heer E. van der Krol  
De Heer E. Boogaard  
De Heer C.P.C. van de Sanden  
Stichting Fort Isabellakazerne  
De Heer E. Pater  
De Heer M.C. Dulfer  
De Heer D. Derksen  
De Heer O. van Ginkel  
De Heer A. Wissink

## Ook vriend worden?

Zie [www.vriendennmm.nl](http://www.vriendennmm.nl)

### **Uw vriendschap wordt beloond**

met dit magazine en gratis toegang tot ons museum en uitnodigingen voor vriendendagen en vernissages.

## Colofon

Magazine verschijnt driemaal per jaar

### **Redactie**

Michael Jansen  
Caroline Schoofs  
Louis Sloos  
Erwin Vonk  
Tristan Broos  
Michiel Dulfer

### **Vormgeving/Drukwerk**

NIVO print | design | web, Delfgauw

### **Uitgever**

Stichting Vrienden van het Nationaal Militair Museum

### **Secretariaat**

Stichting Vrienden NMM  
Postbus 6, 3760 AA Soest  
Tel: (085) 0036013

e-mail:

[secretariaatvrienden@nmm.nl](mailto:secretariaatvrienden@nmm.nl)

website:

[www.vriendennmm.nl](http://www.vriendennmm.nl)

**Chef de Bureau St. Vrienden NMM**

Richard Budèl